

MOTIVACE PRO ADAPTACE

JAN DUŠEK

DVANÁCTÝ DÍL CYKLU „SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY“

Mgr. JAN DUŠEK
Ředitel Integra Consulting, pracuje v DHP Conservation, spolupracuje s řadou nevládních, veřejných i soukromých organizací. Zabývá se zejména ochranou vod a implementací směrnice o stanovištích. Stál u zrodu FOP a je v něm aktivní po celou dobu jeho činnosti.

Jedenácté setkání se konalo 25. března 2017 opět v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Stejně jako v případě výstupů z předchozího, také závěry tohoto setkání budou prezentovány ve dvou po sobě jdoucích číslech časopisu. Začínáme s tématem cílů a smyslu adaptačních a mitigačních opatření pro ochranu přírody, příště se budeme věnovat divočině. Již plenární sekce naznačila, že téma adaptací a mitigací klimatické změny bylo vybráno možná až příliš ambiciózně. Po úvodní ne zcela sourodé prezentaci následovalo jen omezené množství impulzů pro diskusi v navazujících pracovních skupinách. Adaptačním a mitigačním opatřením a jejich významu pro ochranu přírody se věnovaly dvě skupiny, v nichž se naštěstí diskuze úspěšně rozproudila, i když se do ní účastníci zapojovali s různou intenzitou odpovídající individuálnímu vztahu k tématu.

PŘÍLIŠ OMEZUJÍCÍ MITIGACE

Ve skupinách byla rozebírána rizika spojená s realizací diskutovaných opatření, možnostmi omezení těchto rizik a následně potenciál pro ochranu přírody. V problematice mitigací byly hlavní problémy identifikovány v oblasti energetiky. Při

produkci biopaliv často dochází až k úplnému rozvracení ekosystémů, je navíc silně na zváženou, jakým způsobem je vlastně tato produkce pozitivní pro samotné omezení emisí. U využívání biomasy je otázkou,

„Nedochází k dostatečnému rozrůznění přístupů vysoušení a odvodnění krajiny vede k nárůstu klimatických extrémů.“

v jakém měřítku a jakým způsobem je s ní nakládáno. V případě malých vodních elektráren nastávají problémy z hlediska ovlivnění vodních toků, ať už z pohledu geomorfologie, průtokového režimu či migrací živočichů. Podobně u větrných elektráren existuje problém zraňování a usmrcování ptáků a netopýrů.

Jako vhodná mitigační opatření účastníci preferují podporu dřevěných výrobků, nárůst dřevní hmoty ve stávajících lesích a zvýšení podílu organické hmoty v půdě, neboť přispívají k vázání uhlíku v ekosystémech.

K eliminaci většiny rizik může dojít osvětou, to znamená lepším sdílením informací, a posílením (především interdisciplinárního)

*Klimatickou změnu diskutující reflektují, i když s jejími vlivy zatím pracují jen omezeně.
Foto Simona Poláková*

výzkumu. Ochranaři by měli pracovat v týmech s odborníky na jiné oblasti, a to nejen při hodnocení dopadů jednotlivých obnovitelných zdrojů energie, ale také při výzkumu inovací. V tomto oboru Česká republika významně zaostává, což s sebou nese dopady ekologické i ekonomické. Účastníci se shodli na potřebě posílení role ochranařů v rozhodovacích procesech, ale chyběly návrhy konkrétních kroků, jak toho dosáhnout.

U energetické problematiky nacházeli diskutující řešení v omezení podpory obřích energetických center (např. spaloven) a v podpoře většího počtu menších produkčních míst rozprostřených v krajině. Z této koncepce ale mohou existovat výjimky, například u vodních elektráren nepanuje jistota, zda je stejná produkce zajištěná velkým provozem negativnější než tisíce malých vodních elektráren.

NAKOLIK JE OCHRANA PŘÍRODY PŘÍZPŮSOBIVÁ?

V případě adaptačních opatření, jimž byla věnována většina času, byly jako největší problém identifikovány velké investice typu výstavby nových přehrad. U ostatních opatření jsou dopady menší, i když mohou zasáhnout větší kus krajiny. U typicky pozitivně vnímaných akcí, jako je výsadba zeleně, může z hlediska ochrany biodiverzity nastat problém vzhledem k vybraným lokalitám a druhům výsadby.

Opětovně byl diskutován fenomén dotací a veřejné podpory. Nedochází k dostatečnému rozrůznění přístupů a nevyhodnocuje se, který konkrétní typ opatření je v daném případě vhodný. V případě adaptačních opatření je problémem i malá podpora žadatelů. Součástí dotační podpory by mělo být i projednávání s vlastníky, protože to většinou představuje hlavní kámen úrazu. Podobně je výzvou související celková úroveň projektové přípravy. Státní instituce musí začít brát vážně potřebu evaluace realizovaných opatření.

Co se týče příležitostí, možná největší představuje redukce energetické biomasy, tedy odnášení biomasy z míst, kde samovolně zarůstá krajina a v důsledku omezuje biologickou rozmanitost (např. v nivách). Také využívání zdrojů v lokálním měřítku je účastníky podporováno (střední lesy, místní zpracovny, využívání pro topení atd.).

Jedním s hlavních klíčů adaptace krajiny je podpora faremního plánování na malých a středních farmách. Tlak na podporu

Účastníci setkání v diskuzích dosud nepřisuzují adaptačním a mitigačním opatřením zásadní význam pro ochranu přírody. Foto Simona Poláková

drobných zemědělců oproti obrovským podnikům nemusí být ale dostatečně účinný, protože velkovýroba je ekonomický trend, který se jeví jako nezvratný. Velké zemědělské podniky dále posilují, což ale neznamená, že nemá smysl se orientovat na drobné zemědělce.

Během diskuze byly probírány zejména revitalizace a další opatření na podporu vodního režimu krajiny. Opatření, která podporují přírodu blízkou retenci vody v krajině, mají adaptační i mitigační charakter, protože podporují malý koloběh

„Je třeba více prosazovat drobná opatření v krajině.“

vody. Naopak vysoušení a odvodnění krajiny vede k nárůstu klimatických extrémů. Ochranaři by měli podporovat nejen komplexní pozemkové úpravy, které jsou aplikovány ve větším měřítku, ale také místní pozemkové úpravy, které by pracovaly právě v měřítku plánovaných opatření typu revitalizací toků.

Krátce byla diskutována problematika manipulace s biodiverzitou v závislosti na projevech klimatické změny, a to i ve vztahu k Natuře 2000. Téma je na samostatnou analýzu, která by se zabývala otázkami, jak uchopit a definovat jednotlivé fenomény, včetně předmětů ochrany chráněných území, které jsou ohrožené a reagují na klimatickou změnu. Na základě výstupů

bude třeba postoupit podněty a podklady Evropské komisi, zejména v návaznosti na ochranu Natury 2000.

Účastníci opakovaně vraceli k problematice vzdělávání, především ve vztahu zlepšení přenosu informací veřejnosti a k profesnímu vzdělávání kompetentních pracovníků z různých oborů.

NĚKOLIK KONKRÉTNĚJŠÍCH PŘÍKLADŮ

Z akčního plánu Národní strategie adaptace ke změně klimatu vybrali účastníci, vedle již výše popsaných, specifická opatření s potenciálem pro ochranu přírody. Stanovili také rizika, která hrozí při jejich nesprávné aplikaci, a navrhli některé úkoly nebo postupy, které by umožnily tento potenciál využít, případně se vyhnout rizikům. V případě lesního hospodaření je potřeba vytvořit poptávku po produktech plynoucích ze změny druhové skladby v rámci stavebnictví, nábytkářství a dalších odvětví při využití aktuální poptávky spotřebitelů po dřevěných materiálech. U změn druhové skladby hospodářského lesa je třeba dávat pozor, aby nedocházelo pouze k nahrazení nevhodné druhové skladby jinou nevhodnou. Je doporučeno dále rozvíjet a aplikovat technologické inovace v oblasti vytápění dřevní biomasou (kogenerační malé jednotky, štěpkové kotle). Také je nutné zlepšit technologické postupy těžby (zejména na nepřístupných místech)

Josefovské louky ukazují možnost, jak skloubit ochranářské a adaptační opatření.
Zdroj www.cso.cz

a využití biomasy. Nezbytné je pak řešit problém následné údržby odlesněných ploch ze zarostlé krajiny, zvažovat lesní pastvu, ovocné sady, louky apod.

Pro snížení stavů zvěře je doporučeno novelizovat zemědělský zákon, podpořit zájmy majitelů honebních pozemků a posílit práva a povinnosti státní správy. Další zohlednění mimoprodukčních funkcí lesa (ekonomické i legislativní) napomůže zlepšení vodního režimu lesů, je např. možné ekonomicky motivovat vlastníky pozemků za zvýšení retence vody. Prospěšná by byla také revize lesnických meliorací a souvisejících dosud platných norem.

Z pohledu vodního hospodářství je třeba více prosazovat drobná opatření v krajině. Je možné více zohledňovat stav a potenciál významných krajinných prvků. Zejména správci toků by měli cíleně a dlouhodobě vytvářet prostor pro přírodní toky. Dále je třeba iniciovat hydraulické studie posuzující efekt odstranění hrází na průběh velkých povodní (mimo intravilány) a do tohoto úkolu zapojit obce.

Stát musí zohlednit a mediálně propagovat zásoby podzemní vody a dostupnost vody pro lidi z hlediska souvislostí s přírodními procesy. S tím souvisí potřeba analyzovat dlouhodobé poklesy hladiny podzemní vody (viz rebilance provedená ČGS) a propojení s přírodními procesy v rámci zajiš-

tění plošných rozlivů v nivách a podpory přirozené infiltrace. I proto je nutné zamezit dalšímu zahlabování koryt vodních toků a obecně kvantifikovat procesy související s retencí vody.

Neměli bychom zapomínat na to, že s adaptacemi i s mitigacemi jsou spojené podmínky, které jsou součástí mnoha certifikací, které by se měly více podporovat. Typickým případem je FSC, ale částečně také ekologické zemědělství, které není významné produkcí zdravých potravin, ale šetrným přístupem ke krajině. Je proto vhodné posílit poptávku po produktech ekologického zemědělství, zejména tuzemské zelinářské produkce. Bylo by vhodné zvýšit podporu malých kombinovaných farem a naopak ji snížit u velkých jednostranně zaměřených zemědělských podniků. Dotační systém (greening) by měl více podporovat pestřejší osevní postupy. Zlepšení retenční schopnosti půdy by pomohla protierozní vyhláška vedoucí ke zmenšení obhospodařovaných ploch (na svazích max. 5-10 ha, v rovinách max. 20-30 ha), která by se projevila v pozemkových úpravách. Dále je doporučeno realizovat pufrální pásy a protierozní pásy dřevin (jako prevenci eroze a splachů), obnovovat polní cesty, doprovodnou zeleň, mokřady, rybníčky a zdroje pro závlahy. Budou-li hospodáři motivováni k využití

katastrálních cest k pojezdům techniky, na místo využívání osevních ploch, napomůže to k omezení utužení půdy.

V urbanizovaných územích je zásadní další podpora rozvoje zeleně. Může jít o vertikální zahrady, zelené střechy, tedy obecně o přírodě blízké samoudržitelné systémy s malou spotřebou energie a vody. Také v obcích je možné přistoupit k revitalizačním tokům, které umožní přístup lidí k vodě a současně zvětší kapacitu koryta. Je nutné analyzovat tepelné toky ve městech, kvantifikovat efekt mokřadů a zeleně z pohledu evapotranspirace či zastínění. Dnes se již jako nezbytná jeví podpora systémů zadržování a využití dešťové vody, zároveň je vhodné posílit zasakování na zpevněných plochách.

HOŘKOSLADKÁ NEVĚDOMOST

Přehled v probíraných tématech projevila jen omezená část účastníků setkání. Klíčový závěr části setkání věnované adaptačním a mitigačním opatřením směřovaný dovnitř ochránářské komunity tedy není bohužel příliš pozitivní. Mezi ochráněři totiž panuje jen velice malé povědomí o možnostech, které tato opatření představují, většina odborníků se jim nevěnuje, protože je nebere jako jakkoliv významná z pohledu jejich specializací. Na druhou stranu právě nízká informovanost a prozatímni okrajová pozornost otevírají široký prostor do následujících let. Stačí „jen“ posílit vzdělávání, informovanost a více navzájem provazovat ochránářské směry, abychom se i nadále dokázaly inspirovat.